

Spis treści

OD AUTORA	15
1. WPROWADZENIE	17
1.1. Źródła i przetwarzanie energii	19
1.1.1. Bilans energetyczny zewnętrzny Ziemi - nasłonecznienie	20
1.1.2. Bilans energetyczny wewnątrz gazowo-parowej otoczki Ziemi	22
1.1.3. Potrzebne postacie energii i ich wytwarzanie, retrospekcja i perspektywy	24
1.1.4. Zużycie energii	28
1.1.5. Infrastruktura energetyczna Polski	31
1.1.6. Produkcja energii elektrycznej i produkt krajowy brutto	31
1.1.7. Energia promienista Słońca, flogiston i gęstość jego masy	33
1.2. Fluidalne maszyny przetwarzające energię	36
1.2.1. Maszyny fluidalne	36
1.2.2. Fluid jako nośnik energii i elementy przekazujące energię	39
1.2.3. Maszyny przepływowe i objętościowe, obieg cieplny, obwód przepływu	41
1.3. Przekazywanie i przetwarzanie energii fluidu	46
1.4. Systematyka prostych maszyn fluidalnych	51
1.4.1. Kryteria różnicujące energetyczne maszyny fluidalne działające mechanicznie	51
1.4.2. Łopatkowe maszyny przepływowe	53
1.4.3. Strumieniowe maszyny przepływowe	56
1.5. Początki technicznej realizacji maszyn fluidalnych i systemów energetycznych	62
2. KINETYKA I TERMODYNAMIKA PRZEPLÝWU I PRZEKAZYWANIA ENERGII PRZY JEDNOWYMIAROWYM OPISIE STANU STRUGI	68
2.1. Modelowanie termodynamiczne stanu płynu i uogólnione pojęcia drogi, siły, entropii i entalpii	68
2.1.1. Stan termiczny i równanie stanu termicznego gazów rzeczywistych	69
2.1.2. Stan kaloryczny - energia wewnętrzna i entalpia właściwa	71
2.1.3. Entropia właściwa, wykresy, degradacja, dysypacja energii	74
2.1.3.1. Wykres mechaniczny pracy F-x	74
2.1.3.2. Wykres termiczny pracy p-v	74
2.1.3.3. Wykres kaloryczny T-s	75
2.1.4. Wykresy entropowe, idealizacja gazów rzeczywistych: gazy doskonałe	77
2.1.4.1. Gaz termicznie i gaz kalorycznie doskonały	78
2.1.4.2. Wykres temperatura-entropia (T, s) gazu rzeczywistego dla zakresu technicznego i rozszerzonego do 0 K	78
2.1.4.3. Wykres T-s gazu rzeczywistego i skutki jego idealizacji w określonym obszarze	80
2.1.4.4. Wykres T-s z logarytmiczną skalą temperatury dla gazu kalorycznie doskonałego i porównanie z gazem rzeczywistym	82
2.1.4.5. Wykresy entropowe rzeczywistych czynników: temperaturowe	

(T, s) i entalpie (h, s)	85
2.1.5. Entalpia właściwa normalna	86
2.1.6. Wykres entalpia-entropia i uogólnione pojęcie entalpii	89
2.1.6.1. Entalpia uogólniona statyczna i całkowita - uogólnienie teorii maszyn przepływowych	92
2.1.6.2. Ciepne i hydrauliczne maszyny przepływowe w procesach adiabatywnych i diabatycznych	93
2.2. Modelowanie kinetyczne i termodynamiczne strugi rzeczywistej	94
2.2.1. Modelowanie jedno-, dwu- i trójwymiarowe rzeczywistej strugi głównej przepływu i przekazywania energii przez wieńce	94
2.2.2. Uśrednianie parametrów kinetycznych i termodynamicznych strugi płynącej przez kanały i wieńce dla potrzeb modelu 1D	95
2.2.3. Granice stosowania modeli 1D	99
2.2.4. Modelowanie 2D i 3D stanu strugi	99
2.2.5. Modelowanie zewnętrznego opływu powierzchni	100
2.3. Modelowanie 1D przekazywania energii w wirnikowej maszynie przepływowej	101
2.3.1. Jednostopniowa przepływowa łopatkowa maszyna diagonalna o odwracalnym kierunku przekazywania energii płynowi	101
2.3.2. Przekazywanie energii płynowi w kompletnym uogólnionym stopniu maszyny wirnikowej, problemy kinetyczne. Równanie Eulera maszyn wirnikowych	107
2.3.3. Podstawowe wskaźniki kinetyczne przepływu i przekazywania energii w stopniu	112
2.3.3.1. Udziały kinetyczne R	113
2.3.3.2. Wskaźniki: przelotności j napędu Y_u	114
2.3.3.3. Sprawność kinetyczna napędu	115
2.3.4. Przekazywanie energii płynowi ściśliwemu, problemy termodynamiczne	118
2.3.4.1. Straty w przepływie i sprawność przepływu adiabatywnego h_k , przykład sprężarki i turbiny	118
2.3.4.2. Obliczenia projektowe oparte na udziałach kinetycznych R	124
2.3.4.3. Udziały termodynamiczne θ i obliczenia projektowe na nich oparte	125
2.3.4.4. Sprawność wewnętrzna i uwagi podsumowujące	130
2.3.5. Obliczanie wysokości łopatek w wieńcach - płyn ściśliwy	132
2.3.6. Wpływ zmiany kinetyki i udziału wirnika w rozpatrywanej maszynie wg p. 2.3.1	135
2.3.7. Odchylenie strugi przy przepływie przez palisadę i wieniec łopatek	139
2.4. Przykłady typowych ułatkowań jedno- i wielostopniowych wirnikowych maszyn przepływowych	143
2.4.1. Problemy przepływowe i konstrukcyjne wielostopniowych maszyn osiowych i diagonalnych o zwartym układzie łopatkowym, przykłady	143
2.4.2. Osiowe turbiny i sprężarki, kinetyka i termodynamika	155
2.4.2.1. Stopień pośredni turbin osiowych	155
2.4.2.2. Stopień pośredni osiowej sprężarki wielostopniowej qysokoobciążonej i sprężarka jednostopniowa	157

2.4.3. Problemy uśredniania prędkości przepływu przy stosowaniu modelu 1D w maszynach przepływowych	158
2.5. Systematyka i optymalizacja wirnikowych maszyn przepływowych	161
2.5.1. Zredukowane wykresy pędu właściwego (prędkości), wyróżniki	161
2.5.2. Systematyka kinetyczna stopni osiowych	163
2.5.3. Wskaźnik obciążenia ułopatkowania maszyny i zmodyfikowana liczba Parsonsa	165
2.5.4. Uogólniony wyróżnik s umożliwiający uszeregowanie optymalnych ukształtowań stopni i maszyn wirnikowych	166
2.5.5. Wyróżnik s dla wielostopniowych lub wielostrumieniowych maszyn wirnikowych przy przepływie płynu, którego ściśliwość może być pominięta	171
2.5.6. Optymalizacja maszyn jedno- i wielostopniowych, gdy konstruktor ma swobodę doboru częstości obrotów n	172
2.5.7. Maszyny najwyższej sprawności o stopniach zintegrowanych przekładnią	173
2.6. Maszyny strumieniowe, kinetyka przepływu i przekazywania energii płynowi	175
2.6.1. Maszyna strumieniowa - równanie strumienia pędu i strumienia impulsu płynu	175
2.6.2. Przykład pędnika strumieniowego adiabatycznego	178
2.6.3. Pędnik strumieniowy przy opisie 1D strugi i dalszych założeniach upraszczających	181
2.7. Modelowanie skutków dysypacji i degradacji oraz kryteria podobieństwa w przepływach	183
2.7.1. Modelowanie skutków dysypacji sprawnością przepływu $r _k$	183
2.7.2. Modelowanie skutków dysypacji wykładnikiem politropy m	187
2.7.3. Modelowanie stałej gęstości przepływu w przemianie Adiabatycznej (linie Fanno) i nieadiabatycznej	188
2.7.3.1. Przepływ adiabatyczny przez kanał o stałej powierzchni przekroju, np. rurę	188
2.7.3.2. Przepływ nieadiabatyczny przez kanał o stałej powierzchni przekroju 190	
2.7.4. Równanie przepływu politropowego (de Saint Venanta) i wymiarowanie kanału	190
2.7.5. Prędkości oraz wskaźniki kryterialne stanu czynnika lotnego	191
2.7.6. Podobieństwo i wskaźniki kryterialne przepływu	193
2.8. Przepływ i przekazywanie energii w zmienionych warunkach	196
2.8.1. Praca wieńców w zmienionych warunkach napływu	196
2.8.1.1. Wieńce konfuzorowe w zmienionych warunkach	198
2.8.1.2. Wieńce dyfuzorowe w zmienionych warunkach	200
2.8.2. Zmiana czynnika roboczego	201
2.8.2.1. Zmiana gęstości płynu	201
2.8.2.2. Przepływ fluidu dwufazowego - zawiesin i mieszanin	202
2.8.3. Zmiana prędkości unoszenia (częstości obrotów)	203
2.8.4. Szacowanie strumienia masy m przy zmianie temperatury i ciśnienia początkowego lub zmianie ciśnienia końcowego	203
2.8.4.1. Aproksymacja Bendemana równania politropowego przepływu czynnika ściśliwego przez pojedynczy kanał	203
2.8.4.2. Aproksymacja przepływu czynnika ściśliwego przez szereg przewężeń	206
2.8.4.3. Przepływ czynnika nieściśliwego przez kanał	207

2.9. Egzergia, straty egzergii w przemianach i procesach	208
2.9.1. Energia przetwarzalna w każdą jej postać	208
2.9.2. Straty egzergii w przepływie izoenergetycznym w wyniku dysypacji	210
2.9.3. Straty egzergii w wyniku mieszania	210
2.9.3.1. Mieszanie strugi z otoczeniem	210
2.9.3.2. Mieszanie powietrza lub pary wodnej i gazów spalinowych, np. spalanie przy nadmiarze powietrza lub przy wtrysku pary wodnej	213
2.9.4. Strata egzergii w wyniku degradacji	213
2.9.4.1. Przenikanie ciepła przez przegrodę	213

3. MASZyny PRZEPLYWOWE PRACUJĄCE PŁYNEM NIEŚCIŚLIWYM - PRZYKŁADY I PROBLEMY

215

3.1. Turbiny wodne	215
3.1.1. Źródło energii - obieg termodynamiczny turbin wodnych	215
3.1.2. Turbina wodna	220
3.1.2.1. Kinetyka przepływu i przekazywania energii	220
3.1.3. Turbiny promieniowo-osiowe, wirniki quasi-diagonalne - od turbiny Fourneyrona do Francisa	223
3.1.4. Turbiny wodne z osiowym wieńcem wirującym - Kaplana (promieniowo-osiowe), turbiny osiowe rurowe i o zwartej zabudowie kompaktowe	229
3.2. Turbiny wiatrowe - wiatraki	237
3.2.1. Źródła energii wiatru i jej przetwarzanie	237
3.2.2. Kinetyka przepływu i przykłady rozwiązań konstrukcyjnych silników wiatrowych	241
3.2.3. Lokalizacja zespołów wielosilnikowych, problemy konstrukcyjne i ekologiczne	245
3.2.4. Turbiny śmigłowe powietrzne wiatrowe i wodne przyływowe	249
3.3. Pompy cieczy, dmuchawy	250
3.3.1. Pompy cieczy i dmuchawy, podobieństwa i różnice	250
3.3.2. Przykłady pomp i dmuchaw promieniowych	256
3.3.3. Charakterystyka pracy i granica stabilnej pracy pomp i dmuchaw promieniowych	259
3.3.3.1. Charakterystyka pracy pompy i dmuchawy	259
3.3.3.2. Współpraca pompy z odbiornikiem, granica stateczności, pompowanie	263
3.3.4. Wentylatory i pompy osiowe	267
3.4. Sprzęgła, przekładnie i hamulce przepływowe	268
3.4.1. Sprzęgła przepływowe (kinetyczne)	268
3.4.2. Przekładnie przepływowe	277
3.4.3. Hamulce przepływowe	279
3.5. Przepływowe maszyny strumieniowe adiabatyczne	281
3.5.1. Maszyny strumieniowe liniowe adiabatyczne	281
3.5.2. Strumieniowe maszyny wirnikowe	285
3.5.2.1. Zasada działania strumieniowej maszyny wirnikowej i jej pierwsze konstrukcje	285
3.5.2.2. Turbina Peltona	287
3.5.3. Strumienice	294
3.5.4. Strumieniowe maszyny przetwórcze	296

4. ORGANIZACJA PRZEPŁYWU I PRZEKAZYWANIA ENERGII W CIEPLNYCH MASZYNACH PRZEPŁYWOWYCH	298
4.1. Modelowanie i ocena porównawcza przepływu głównego i przetwarzania energii w wirnikowych cieplnych maszynach przepływowych jedno- i wielostopniowych	298
4.1.1. Typowe organizacje przepływu i rozwiązania konstrukcyjne wirnikowych maszyn przepływowych osiowych	299
4.1.2. Ocena porównawcza tradycyjnych turbinowych stopni tarczowych „akcyjnych” o $R_w = 0$ i bębnowych „reakcyjnych” o $R_w = 0,5$ przy opisie 1D stanu strugi	301
4.1.3. Dobór optymalnego udziału wirnika w stopniach osiowych	304
4.1.3.1. Koncepcja przeprowadzenia porównania stopni o różnym udziale wirnika	304
4.1.3.2. Wpływ udziału kinetycznego wirnika R_w sprawności przepływu wskaźnika przelotności j na sprawność napędu η_u stopnia i grupy stopni turbiny osiowej	307
4.1.3.3. Niektóre wnioski z przeprowadzonych porównań	313
4.2. Organizacja przepływu w celu intensyfikacji przekazywania mocy w cieplnych maszynach przepływowych	314
4.2.1. Graniczne obciążenie stopni	314
4.2.1.1. Ograniczenia prędkości obwodowej	315
4.2.1.2. Zwiększenie wskaźnika napędu w stopniach turbiny o $R_w = 0$, zdwojenie stopnia	315
4.2.2. Zdwojone stopnie	320
4.2.2.1. Stopień Curtisa	320
4.2.2.2. Stopnie zdwojone z pojedynczym wieńcem wirującym, przykład turbiny Electra i Schichau	323
4.2.2.3. Dmuchawy poprzeczne	324
4.2.2.4. Samowentylujące wymienniki ciepła	324
4.2.3. Stopnie z naddźwiękowym wieńcem wirującym	326
4.2.4. Turbiny, sprężarki, pompy małych mocy i ich zespoły zintegrowane z przekładnią	327
4.2.4.1. Zintegrowany przekładnią napęd turbiną parową dwustopniową MFO	327
4.2.4.2. Zintegrowane z przekładnią turbiny parowe KKK i GEC Alsthom	329
4.2.5. Maszyny z przeciwbieżnymi wirnikami	333
4.2.5.1. Turbiny parowe dwuwirnikowe promieniowe STAL - Huta Stalowa Wola	333
4.2.5.2. Dwuwirnikowe dmuchawy i pędniki przeciwbieżne osiowe	336
4.2.5.3. Dwuwirnikowe wielostopniowe osiowe maszyny przeciwbieżne	337
4.2.6. Sprężarki promieniowe CMP - Huta Stalowa Wola	337
4.3. Moc graniczna i przystosowywanie turbin i sprężarek do pracy w zmienionych warunkach, regulacja mocy, rozrząd	342
4.3.1. Dwustrumieniowe jednokadłubowe o przeciwbieżnym przepływie maszyny promieniowo-osiowe i osiowo-promieniowe, podwyższenie mocy granicznej turbin parowych	342
4.3.2. Rozdwojenie równoległe promieniowe strumienia wylotowego dla stałego zwiększenia mocy turbin osiowych - koncepcja Baumanna	347
4.3.3. Regulacja mocy turbin parowych	349
4.3.3.1. Poszukiwanie optymalnego rozrządu pary	350
4.3.3.2. Rozrząd klasyczny kolejno otwieranymi zaworami	

w jednostopniowej turbinie przeciwprężnej	351
4.3.3.3. Wpływ otwierania następnego zaworu i konieczność nakładania zamykania i otwierania kolejnych zaworów	352
4.3.3.4. Przykład dwuzaworowego rozrządu w wielostopniowej turbinie kondensacyjnej uzupełnionego trzecim obejściowym zaworem przeciążeniowym	354
4.3.3.5. Przykład trójzaworowego rozrządu w turbinie przeciwprężnej	357
4.3.4. Zwiłokrotnianie równoległych strumieni dla okresowego zwiększania i zmniejszania strumienia masy, rozrząd wg koncepcji J. Karrera	359
4.3.4.1. Przeciężeniowy rozrząd z obejściem wlotowej grupy stopni (przypadek A)	362
4.3.4.2. Przeciężeniowy rozrząd z obejściem do ostatniego stopnia grupy wlotowej (przypadek B)	362
4.3.4.3. Przeciężeniowy rozrząd z obejściem drugiego stopnia w grupie wlotowej (przypadek C)	363
4.3.4.4. Przeciężeniowy rozrząd z dwoma obejściami w grupie wlotowej (przypadek D)	363
4.3.5. Turbiny i sprężarki zasilane z wielu źródeł o różnych parametrach lub zasilające urządzenia o różnych ciśnieniach	365
4.4. Przepływy uboczne i przekazywanie energii poza wieńcami łopatkowymi w przepływowych maszynach wirnikowych	366
4.4.1. Uszczelnienia części wirujących	366
4.4.1.1. Uszczelnienia bezdotykowe dławiące labiryntowe	367
4.4.1.2. Uszczelnienia bezdotykowe dynamiczne	369
4.4.1.3. Uszczelnienia ślizgowe	370
4.4.1.4. Uszczelnienia z płynem zamykającym	371
4.4.2. Modelowanie przepływu przez uszczelnienia labiryntowe	373
4.4.2.1. Przepływ przez szereg jednakowych otworów	374
4.4.2.2. Przepływ przez szereg niejednakowych otworów	374
4.4.2.3. Oszacowanie przepływu masy przez uszczelnienie labiryntowe	376
4.4.3. Projektowanie i eksploataowanie uszczelnień labiryntowych	382
4.4.3.1. Ocena ekonomiczna uszczelnień	382
4.4.3.2. Określanie wielkości szczelin labiryntowych	383
4.4.3.3. Przykłady rozwiązań konstrukcyjnych uszczelnień labiryntowych	385
4.4.3.4. Przepływy nieustalone przez uszczelnienia labiryntowe	387
4.4.4. Straty brodzenia tarcz i bębnow, siły poprzeczne do przepływu na nie działające	389
4.4.4.1. Brodzenie tarcz i bębnow	390
4.4.4.2. Brodzenie wieńców	390
4.4.4.3. Brodzenie tarcz i bębnow z otworami	391
4.4.4.4. Siły poprzeczne do przepływu działające na wirujące bębny i tarcze	392
4.4.4.5. Opływ walca	393
4.4.4.6. Opływ ściętego stożka	394
4.4.4.7. Opływ tarczy	395
4.5. Praca maszyny wirnikowej z uwzględnieniem przecieku przy opisie 1D strugi głównej i ubocznej	396
4.5.1. Model energetyczno-przepływowy 1D maszyny z przepływem ubocznym i stratami brodzenia	396
4.5.1.1. Przykład jednostopniowej diagonalnej sprężarki i turbiny	396

4.5.1.2. Model energetyczno-przepływowy wielostopniowej maszyny - przykład turbiny parowej	398
4.5.2. Modelowanie 1D pracy stopnia z przepływami ubocznymi w zmienionych warunkach	400
4.5.2.1. Zasady postępowania	401
4.5.2.2. Przykład obliczania charakterystyk stopnia akcyjnego osiowej turbiny systemu komorowego przy zmianie warunków pracy	403
4.5.3. Zastosowanie modelu 1D do sprężarki promieniowej i turbiny parowej osiowej i jego niedoskonałości	406
4.6. Projektowanie układu przepływowego maszyn na podstawie modelu 1D strugi	408
4.6.1. Przykłady projektowania układu przepływowego przemysłowej turbiny parowej przeciwprężnej	408
4.6.1.1. Przyjęcie ogólnej koncepcji układu i schematu przepływu	409
4.6.1.2. Obliczenia 1D dla grupy E-M stopni	410
4.6.2. Obliczanie stopnia osiowego	412
4.6.2.1. Tok obliczeń energetyczno-przepływowych stopnia	412
4.6.2.2. Dobór optymalnego wypełnienia wieńca	413
4.6.2.3. Tablice wzorcowe stopnia	415
4.6.2.4. Uzupełnienie tablic wzorcowych stopnia	416
4.6.2.5. Obliczanie przepływowe stopnia	418

5. PRZEPLĄWY WTÓRNE I UBOCZNE, ICH GENEROWANIE, MODELOWANIE I INTERAKCJE Z PRZEPLĄWEM GŁÓWNYM 3D

5.1. Równowaga promieniowa w przepływie, zjawiska towarzyszące	421
5.1.1. Równowaga promieniowa w przepływie z krętem między powierzchniami obrotowymi	421
5.1.2. Równowaga promieniowa w uproszczonych przypadkach	425
5.1.3. Praca stopnia z wysokimi łopatkami	425
5.1.3.1. Przepływ nieściśliwy	425
5.1.3.2. Przepływ ściśliwy	427
5.1.3.3. Przewidywanie zmian w pracy stopnia	429
5.1.4. Projektowanie stopnia - model 2Dr (warstwowy)	429
5.2. Przepływy wtórne w przepływie głównym przez wieńce i stopnie, ich modelowanie oraz generowanie i systematyka strat	433
5.2.1. Wir podkowiasty	434
5.2.2. Para wirów kanałowych	435
5.2.3. Interakcja wirów kanałowych i podkowiastych	437
5.2.4. Wir generowany przez przeciek nadłopatkowy	437
5.2.5. Wir bezwładnościowy w wieńcu wirującym	437
5.2.6. Generowanie i systematyka strat w ustalonym przepływie przez palisady, wieńce i stopnie	440
5.2.7. Przepływ nieustalony przez stopnie i wieńce oraz generowanie strat	451
5.2.7.1. Niestacjonarność współpracy wieńców kierownicy oraz wirnika i generowanie strat	451
5.2.7.2. Stopnie o częściowym zasilaniu	454
5.3. Kształtowanie i optyimizowanie profili i wieńców łopatek	455
5.3.1. Optyimizacja profili i podziałki w klasycznych wieńcach łopatek	

z uwzględnieniem pracy w zmieniających się warunkach	455
5.3.2. Kształtowanie łopatek i wieńców w turbinach parowych	458
5.3.2.1. Wpływ równowagi promieniowej i indukowanych przepływów wtórnych	458
5.3.2.2. Doskonalenie wieńców stopni turbinowych nakładaniem wymuszanego promieniowo gradientu ciśnienia	459
5.3.2.3. Oddziaływanie kształtem obrzeży	460
5.3.2.4. Oddziaływanie pochyleniem prostych łopatek o stałym kształcie profilu oraz wygięciem osi łopatek	461
5.3.2.5. Oddziaływanie zewnętrzne wpływające na zmianę warunków brzegowych między wieńcem statora i wirnika lub za wirnikiem	462
5.3.2.6. Szczególne problemy kształtowania stopni o długich łopatkach	463
5.4. Przepływy uboczne i ich interakcje z przepływem głównym	470
5.4.1. Geneza problemu	471
5.4.2. Modelowanie przepływu przez stopnie z uwzględnieniem przepływów i strat ubocznych w ujęciu trójstrefowym	473
5.4.2.1 Model przepływu trój strefowego obejmujący przepływy i straty uboczne	475
5.4.2.2 Koncepcja weryfikacji modelu trój strefowego na drodze eksperymentalnej	478
5.4.3. Stanowisko badawcze i przedmioty badań	478
5.4.3.1. Turbina modelowa IMP TM1	478
5.4.3.2. Zakres badań doświadczalnych na TM1-2 i -3	480
5.4.3.3. Interakcje przepływów ubocznych i przepływu głównego przez wieńce	481
5.4.4. Wybrane wyniki badań rozpoznawczych teoretycznych i doświadczalnych	482
5.4.4.1. Sprawdzanie hipotezy dotyczącej strefowego oddziaływania przepływów ubocznych na przepływ główny - badania na turbinie IMP TM1	483
5.4.4.2. Badania wpływu zwiększenia przecieku pod kierownicą i pracy uszczelnień labiryntowych	489
5.4.4.3. Badania wpływu profilowania obrzeży	492
5.4.4.4. Badania rozpoznawcze pracy otworów odciążających	493
5.4.4.5. Badania porównawcze na TM1-3 drugiego stopnia z otworami odciążającymi i bez otworów	498
5.5. Udział organizacji przepływów ubocznych w doskonaleniu maszyn przepływowych	501
5.5.1. Straty i korzyści wynikające z interakcji przepływów ubocznych i głównego	501
5.5.1.1. Napływ na wieńiec wirujący i interakcje mające wpływ na sprawność	501
5.5.1.2. Dysypacja, degradacja i wewnętrzna rekuperacja	506
5.5.1.3. Przepływ uboczny wynikający z przecieku nadbandażowego	507
5.5.1.4. Przepływ uboczny wynikający z przecieku labiryntowego kierownicy	509
5.5.2. Wyniki badań innych turbin i stopni	512
5.5.3. Konstrukcyjne wymuszanie korzystnych interakcji przepływu głównego i przepływów ubocznych wewnętrznych i zewnętrznie inicjowanych	513
5.5.3.1. Stopień Baumanna	514

5.5.3.2. Koncepcja stopni turbiny z optymalnym wykorzystaniem oddziaływania przepływów ubocznych	516
5.5.3.3. Turbiny parowe z upustami nieregulowanymi	519
5.5.3.4. Turbiny parowe z upustami regulowanymi	520
5.5.3.5. Doprowadzenie czynnika roboczego z zewnątrz - turbiny parowe niskoprężne	520
5.5.3.6. Doprowadzenie czynnika chłodzącego	522
5.6. Refleksje podsumowujące i uzupełniające	523
6. TURBINY CIEPLNE PRZEŁOMU WIEKÓW	525
6.1. Narodziny współczesnego skraplacza z „gotyckimi” pękami rur	527
6.2. Turbozespoły parowe w elektrowniach dużych mocy	534
6.2.1. Turboblok parowy ABB 933 MW w Lippendorf	535
6.2.2. Turboblok parowy Siemens 907 MW Boxberg	545
6.2.3. Turboblok parowy Siemens 1600 MW planowany dla siłowni jądrowej Olkiluoto w Finlandii (uruchomienie przewidziane w 2009 r.)	549
6.2.4. Turboblok dwuwałowy MHI	553
6.3. Turbozespoły dużych mocy w skojarzonej gospodarce energetycznej (elektrociepłownie)	553
6.3.1. Turbozespół CEC Alsthom w EC Skaerbaek	554
6.3.2. Turbozespół Ansaldo w EC Avedore 2	556
6.4. Turbozespoły parowe początku XXI w.	563
6.4.1. Turbozespoły dużych mocy do realizacji potrzeb specjalnych, przykład: Alsthom w Seward Power Plant rekultywujący środowisko	563
6.4.2. Zmierzch turbozespołów parowych tarczowych komorowych w obszarze dużych mocy	567
6.4.3. Rewitalizacja siłowni i turbin parowych i przyjazna otoczeniu modernizująca od- i rozbudowa	568
6.4.3.1. Rewitalizacja turbin parowych dużych mocy	568
6.4.3.2. Retrofit czterokadłubowych bloków LMZ 500 MW w siłowniach na węgiel brunatny w dawnym NRD	570
6.4.3.3. Retrofit części WP/SP bloków GE G2 555 MW w siłowni San Antonio Spruce Plant (CPS) uruchomionych w 1992 r.	573
6.5. Turbiny gazowe	576
6.5.1. Turbiny spalinowe	576
6.5.2. Turbiny aerodynamiczne	577
6.5.3. Problemy rekuperacji ciepła oraz międzystopniowego spalania w turbinach i schładzania w sprężarkach	580
6.5.4. Turbiny spalinowe stacjonarne przełomu wieków	583
6.6. Siłownie parowo-gazowe	584
6.7. Turbozespoły parogazowe	587
LITERATURA	591
SKOROWIDZ	593
WYKAZ RYSUNKÓW I TABEL	599